

Vassdragsnaturen i KU

Silje Elvatun Sikveland

Seniorrådgjevar – Miljøavdelinga

(Fiskeforvaltar og plankontakt mellom plan- og miljøavdelinga)

Statsforvaltaren i Vestland

17.01.2024

Vassdragsnaturen er truga

Vassdragsnaturen er truga

- **Elvevassmassar** (NT) og fem andre naturtypar i ferskvatn er truga
- **307 arter** i ferskvatn er kategorisert som truga
- **Fire av ti** vassførekomstar har dårleg miljøtilstand
- Berre **17 store flaummarkskogar** igjen i Vestland

Miljømål 1.2

Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres

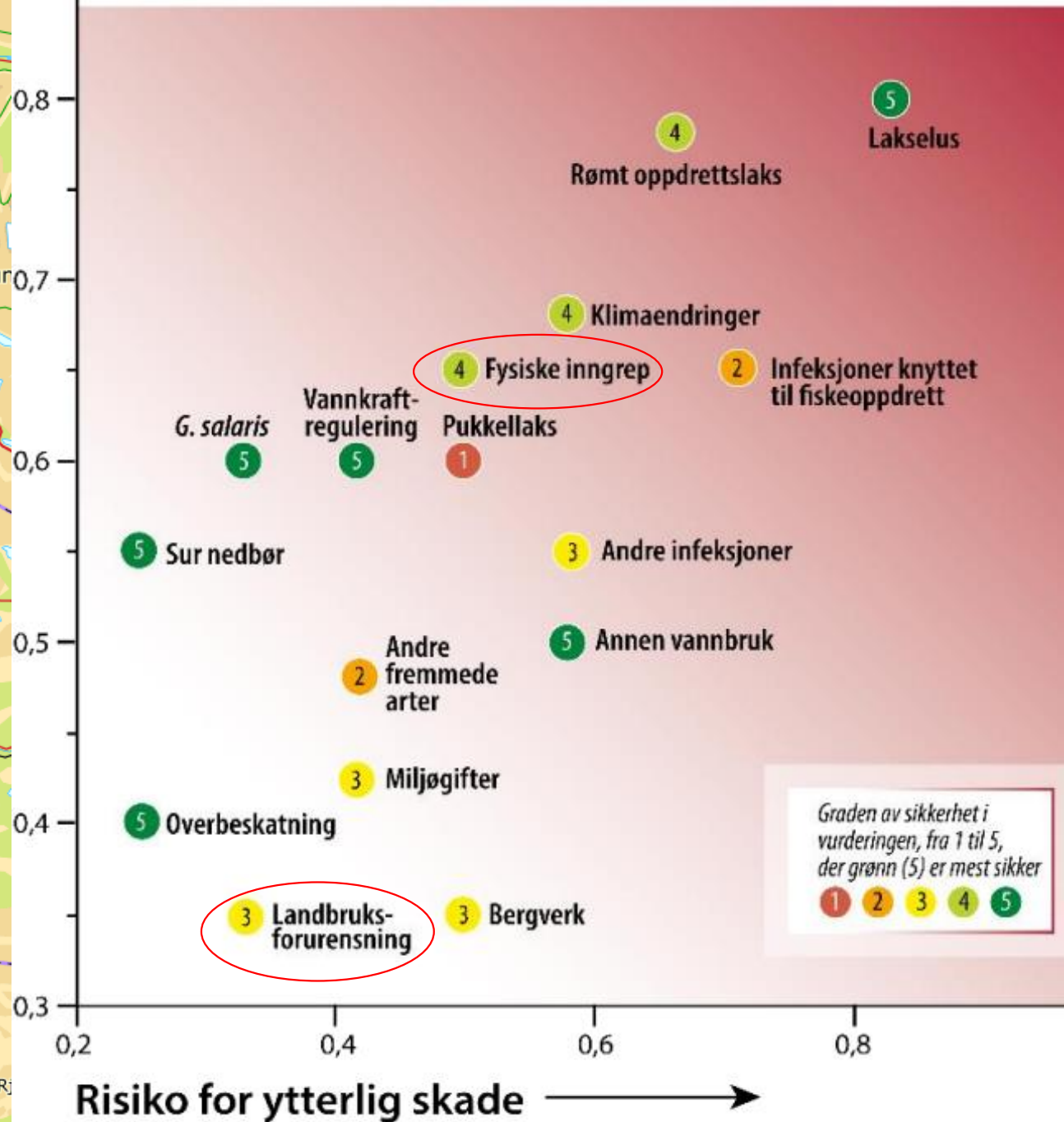

Laks er på norsk- og global raudliste

- Atlantisk laks er «**nært truga**» på norsk raudliste, og IUCN sin globale raudliste over trua artar
- **Global nedgang** med 23 % mellom 2006 og 2020
- **Trugslar:** oppdrett, klimaendringar, forureining, vandringshinder m.m.

Kvalitet etter kvalitetsnorm for ville bestandar av atlantisk laks

Sjøaure – dårleg tilstand

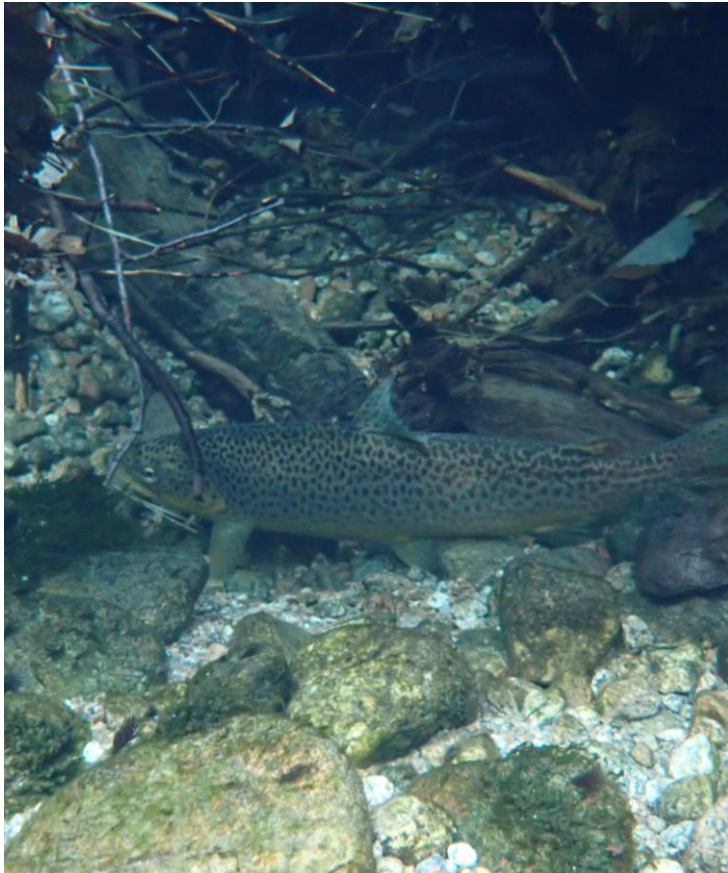
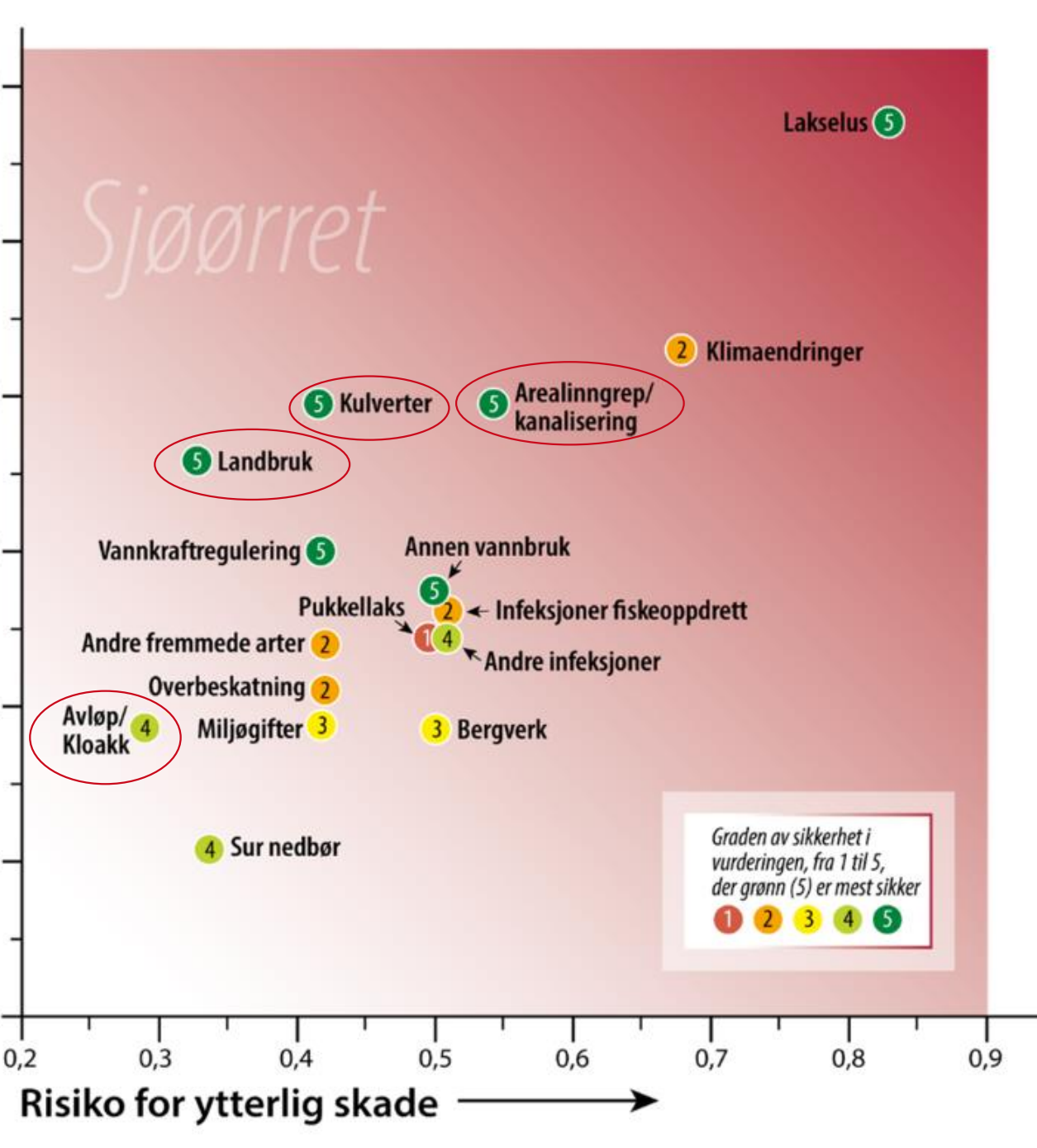
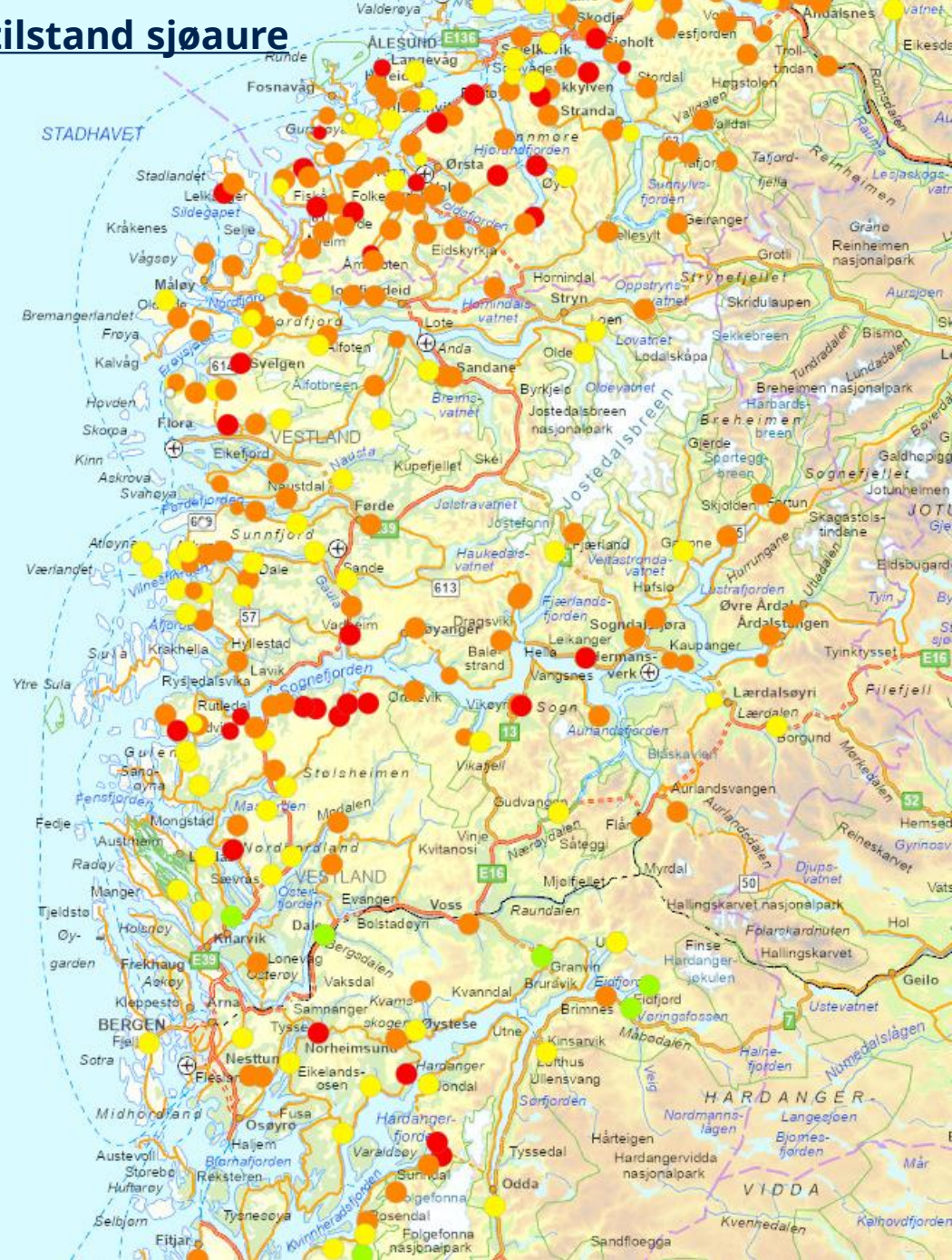

Foto: Tore Wiers, NORCE LFI

- Kan bli **kritisk truga**
- **40 %** av sjøaurebestandane er **i dårleg eller svært dårleg tilstand**
- **Verst situasjon i Vestland** og Møre og Romsdal
- Sjøaure er ikkje definert som ein eigen art

Bestandstilstand sjøaure

Elvemusling

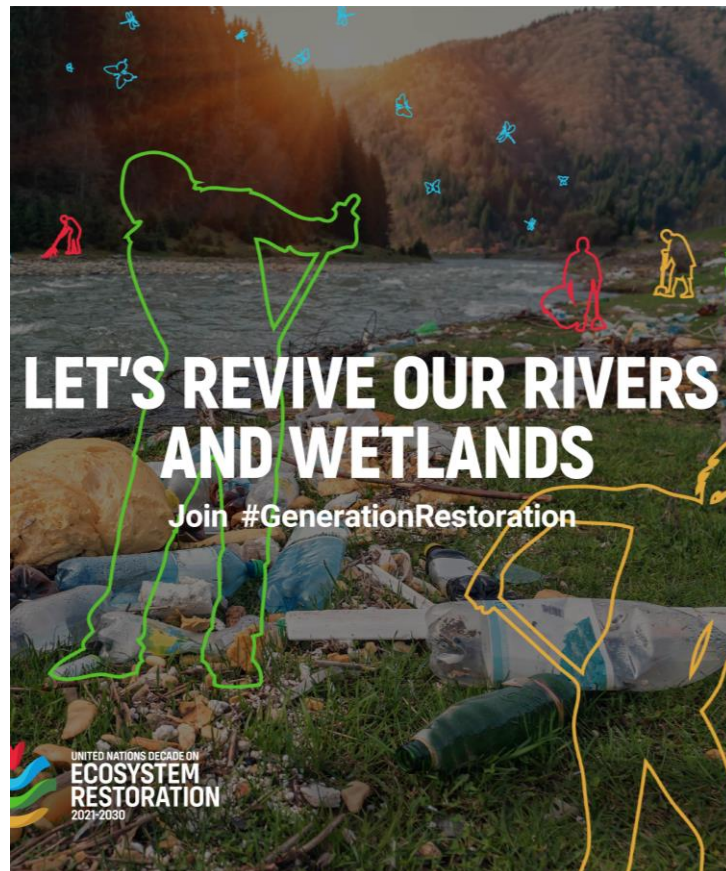
Foto: Elvemusling. Magnus Johan Steinsvåg©.

- **Sårbar** (VU) på raudlista
- **Kvalitetslement:** har muslingen det bra, har elva det bra
- **Trugslar:** forsuring, forureining, nedgang i laks- og sjøaurebestandar (vert), vassdragsreguleringar og fysiske inngrep
- Viktig å ta omsyn til **nedbørfeltet** til elvemuslingsvassdrag

UNITED NATIONS DECADE ON
**ECOSYSTEM
RESTORATION**
2021-2030

Restaureringstiåret

- Innan 2030 skal Noreg **restaurere 15 % av vassdragsnaturen** i landet
- Skal **restaurere raskare enn vi øydelegg** vassdragsnaturen
- FNs berekraftmål set **mål om å verne og restaurere vassdraga våre** (delmål 6.6, 13.1, 15.1 og 15.5)

Eksempler på naturbaserte løsninger for å redusere oversvømmelse

Illustrasjonen gir eksempler på naturbaserte tiltak som kan være aktuelle for å holde tilbake vann og dermed bidra til å redusere oversvømmelse. De fleste tiltakene vil også bidra til å redusere avrenning av næringsstoffer og jordpartikler og dermed gi bedre vannkvalitet.

Noen av tiltakene vil redusere klimagassutslipp, bedre jordstrukturen og bedre forholdene for dyr og planter som lever i og langs elva, og gjøre områdene mer attraktive for friluftsliv. Før tiltak gjennomføres må det alltid vurderes om tiltaket kan vanskeliggjøre annen samfunnsnyttig bruk av arealene.

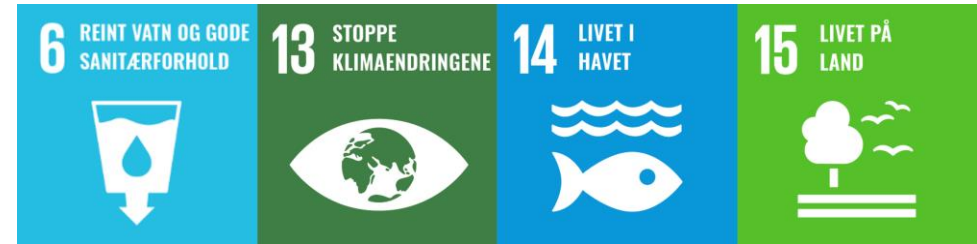
Naturbaserte løsninger

- **Endringer i klima** (meir nedbør og overvattn, flaum, tørke m.m.)
- Naturbaserte løsninger: **ta i bruk natur eller etterlikne natur**
- **Eksempel på tiltak:** Gi plass til vassdraga, opne bekker, leggje til rette for kantvegetasjon, tilbaketrekt sikring
- Dersom kommunane veljar andre løsningar skal de **grunngje kvifor naturbaserte løsningar er vald vekk**
- Forslag til naturbaserte løsningar er omtalt i **Menon-rapport M-830 2017**

Nasjonale føringar

- Nasjonale **forventningar til regional og kommunal planlegging** 2023-2027 (punkt 17, 18 og 66)
- Statlege planretningsliner for **klima- og energiplanlegging og klimatilpassing** (naturbaserte løysingar)
- **FNs berekraftmål** (mål 6, 13, 14 og 15)
- Nasjonal **restaureringsstrategi**
- **Natur for livet** - Norsk handlingsplan for naturmangfold. Meld. St. 14 (2015–2016)

Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2023-2027

«Kommunane bidreg til **gode miljøforhold i og langs vassdraga** gjennom deltaking i arbeidet med vassområda, gjennomføring av miljøtiltak og god arealforvaltning. **Bruks- og verneverdiane i vassdraga blir sikra i planlegginga**, og ein **reduserer nedbygging av vassdragsnatur og utfylling i vassdrag**»

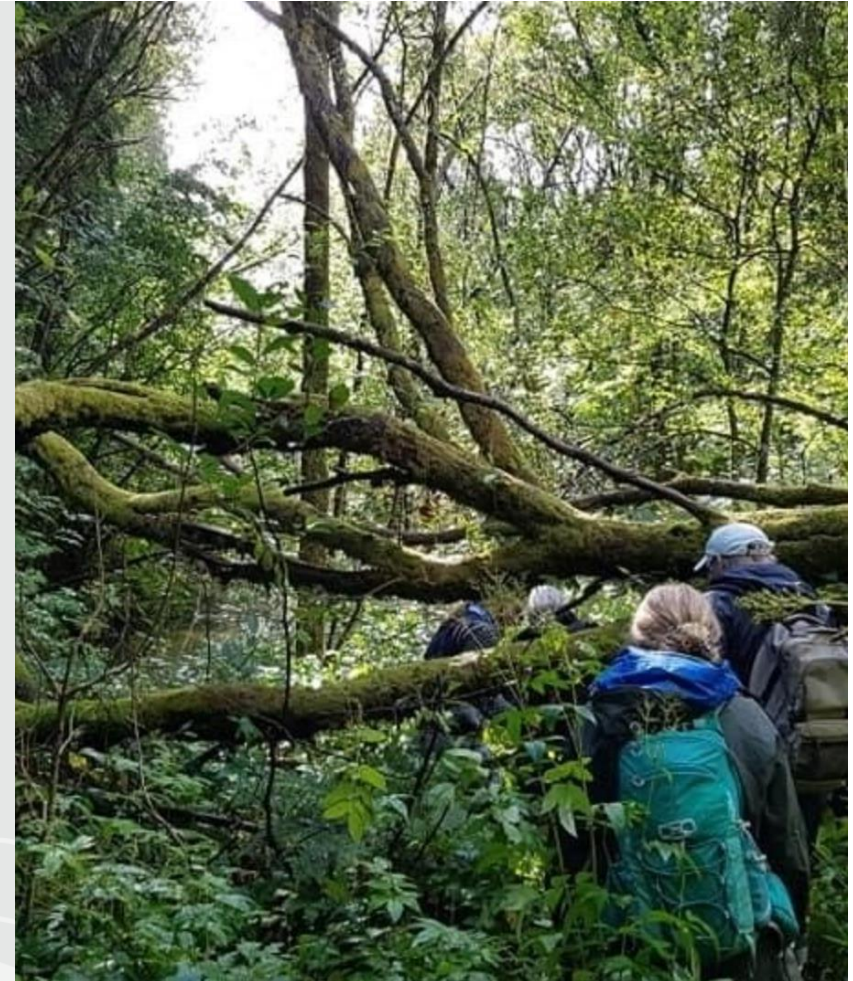

Foto: Kantvegetasjon langs det Apeltunvassdraget i Bergen kommune. Foto: Alv Arne Lyse

Det er **IKKJE LOV** å redusere økologisk tilstand i ein vassførekomst!

LOVDATA Søk

Forskrift om rammer for vannforvaltningen

U Endret ved forskrifter 23 des 2018 nr. 1814 (i kraft 1 jan 2019), 31 aug 2019 nr. 1220, 27 mars 2012 nr. 321, 25 juni 2015 nr. 805, 20 des 2018 nr. 2231 (i kraft 1 jan 2019)

Kapittel 2. Miljømål

0 Tillegd ved forskrift 20 des 2018 nr. 2231 (i kraft 1 jan 2019).

§ 4. Miljømål for overflatevann

Tilstanden i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og god kjemisk tilstand, i samsvar med klassifiseringen i vedlegg V og miljøkvalitetsstandardene i vedlegg VIII. Stoff nr. 34 til og med stoff nr. 45 i vedlegg VIII del A inngår i vurdering av kjemisk tilstand fra og med 22. desember 2018.

Miljøkvalitetsstandardene i vedlegg VIII gjelder ikke dersom det kan dokumenteres at overskridelser av miljøkvalitetsstandardene skyldes langtransporterte forurensninger.

0 Endret ved forskrifter 27 mars 2012 nr. 321, 25 juni 2015 nr. 805, 20 des 2018 nr. 2231 (i kraft 1 jan 2019).

§ 5. Miljømål for kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster

Tilstanden i kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster skal beskyttes mot forringelse og forbedres med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk potensial og god kjemisk tilstand, i samsvar med klassifiseringen i vedlegg V og miljøkvalitetsstandardene i vedlegg VIII. Stoff nr. 34 til og med stoff nr. 45 i vedlegg VIII del A inngår i vurdering av kjemisk tilstand fra og med 22. desember 2018.

Miljøkvalitetsstandardene i vedlegg VIII gjelder ikke dersom det kan dokumenteres at overskridelser av miljøkvalitetsstandardene skyldes langtransporterte forurensninger.

En forekomst av overflatevann kan utpekes som kunstig eller sterkt modifisert dersom de endringer i vannforekomstens hydromorfologiske egenskaper som er nødvendige for å oppnå god økologisk tilstand, ville ha vesentlige negative innvirkninger på

- miljøet generelt,
- skipsfart, havneanlegg eller rekreasjon,
- aktiviteter som krever magasinering, overføring og fraføring av vann, for eksempel drikkevannsforsyning, elektrisitetsproduksjon eller vanning,
- flomvern, drenering, eller
- annen tilsvarende viktig bærekraftig virksomhet, og

de samfunnsnyttige formålene den kunstige eller sterkt modifiserte vannforekomsten tjener, på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet kan oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre.

En slik utpeking, og begrunnelsen for den, skal fremgå av vannforvaltningsplanen, og revurderes hvert sjette år.

0 Endret ved forskrifter 27 mars 2012 nr. 321, 25 juni 2015 nr. 805, 20 des 2018 nr. 2231 (i kraft 1 jan 2019).

Foto: Lovdata.no

Vassforskrifta

For å tillate **ny aktivitet** må vilkår vere oppfylt:

- a) Alle praktiske gjennomførebare tiltak **SKAL** setjast inn
- b) Samfunnsnytta av inngrepa **SKAL** vere større enn tapet av miljøkvalitet
- c) Føremålet kan ikkje nås med **meir miljøvenlege midlar** (bygg ein annan stad, eller vel andre metodar)

§ 12. Ny aktivitet eller nye inngrep

Regelverk

- **Lakse- og innlandsfiskelova** (sikre at laksefisk og andre ferskvassorganismar, og deira leveområde, forvaltast i samsvar med nml)
- **Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag** (forbode å setje i verk tiltak som kan forringe produksjon av fisk eller andre ferskvassorganismar, eller endre fangsten i vassdraget)
- **Vassressurslova** (definisjonar av vassdrag, vern av kantvegetasjon og aktsemd- og konsesjonsplikt)
- **Naturmangfaldslova** (stadfestar at naturen skal takast vare på, og har eigenverdi)
- **Plan- og bygningslova** (byggjegrense mot vassdrag)
- **Forureiningslova** (plikt til å unngå forureining, krav til tiltak for å hindre skade)
- **Forskrift om nydyrking** (§ 6 seks meter vegetasjonssone mot vassdrag med årssikker vassføring, minst to meter utan årssikker vassføring)
- **Rikspolitiske retningsliner for verna vassdrag** (føringar for kantsona og aktivitet)

Forskrift om konsekvensutredninger

Dato	FOR-2017-06-21-854
Departement	Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet
Ikrafttredelse	01.07.2017
Sist endret	FOR-2023-12-18-2278 fra 01.01.2024
Endrer	FOR-2014-12-19-1726, FOR-2014-12-19-1758
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-2008-06-27-71-§1-2, LOV-2008-06-27-71-§4-2, LOV-2008-06-27-71-§14-6, LOV-2008-06-27-71-§32-8a
Kunngjort	22.06.2017 kl. 14.05
Rettet	16.04.2021 (tegnsetting i lister tilpasset universell utforming)
Korttittel	Forskrift om konsekvensutredninger

Hjemmel: Fastsett ved kgl.res. 21. juni 2017 med hjemmel i lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) § 1-2, § 4-2, § 14-6 og § 33-3a. Fremmet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Klima- og miljødepartementet.
EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg XX nr. 1a (direktiv 2014/52/EU) og nr. 1g (direktiv 2001/42/EF).
Endret ved forskrifter 20 des 2018 nr. 2087, 8 okt 2021 nr. 2958 (i kraft 1 nov 2021), 20 des 2023 nr. 2189, 18 des 2023 nr. 2278 (i kraft 1 jan 2024).
Rettet 16.04.2021 (tegnsetting i lister tilpasset universell utforming).

§ 1. Formål

Formålet med forskriften er å sikre at hensynet til miljø og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planer og tiltak, og når det tas stilling til om og på hvilke vilkår planer eller tiltak kan gjennomføres.

§ 2. Virkeområde

Hvilke planer og tiltak som omfattes av forskriften fremgår av § 6, § 7 og § 8.

For planer etter plan- og bygningsloven følger forskriftens geografiske virkeområde av plan- og bygningsloven § 1-2. For tiltak og planer etter andre lover følger forskriftens geografiske virkeområde av den aktuelle loven.

KU - forskrift

- Kapittel 5 set krav til innhaldet
- Utgreiingar og feltundersøkingar skal følgje anerkjent metodikk
- Utførast av personar med relevant fagleg kompetanse
- Samla verknadsvurdering

Handbok M-1941- konsekvensutgreiing av klima og miljø

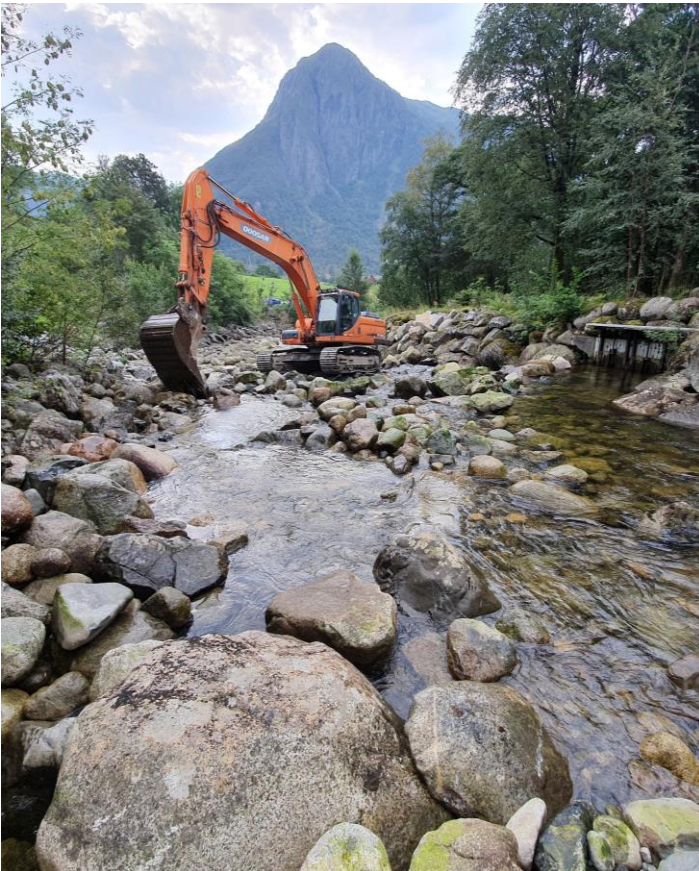

Foto: Gravemaskin i Melselva. Hardangerfjord Villfisklag.

Aktuelt med KU:

- I **område med vassførekomstar** som kan bli rørt av utbygginga
- **Avrenning og utslepp** frå utbygginga
- Utslepp som kan **endre miljøtilstand** i vassførekomstar i nærleik, eller påverke om ein når miljømåla i vassforskrifta
- **Utgreiing av vassmiljø** skal gjerast i høve til M-1941
- **Ny kartlegging og prøvetaking**

“Vekting” I KU

- Alle vassførekomstar setjast til **stor** eller **svært stor verdi**
- **Anadrom fisk:** vektast etter bestandsstørrelse
- **Storaure:** alltid stor eller svært stor verdi
- Verdiane leggjast «oppå kvarandre» for å **synleggjere verdi** av ulike element
- Bruk **handboka!**

KU for kommunale planar - kunnskapsinnhenting

- **Generer nedbørsfelt** i NEVINA: nevina.no
- Informasjon om **vassføring eller temperatur**: Sildre.no
- **Økologisk tilstand** til vassførekomstar: vann-nett.no
- **Alle vassdata**: vannmiljø.no
- Informasjon om **terreng**: hoydedata.no (her kan du enkelte tilfelle sjå korleis vassdraget var tidlegare før eventuell kanalisering, kartlag NHM DTM) – kulaste verktøyet ❤️ Kan òg brukast for sjå etter vandringshindre for fisk- bruk teikneverktøy for terrengprofil
- **Kantsona** over tid: Norgeibilder (flyfoto)
- **Kartlegging av kantsoner** i habitatkartleggingsrapportar

- **Flaumsonekart** (NVE atlas)
- **Fiskeundersøkingar** – rapportar (søk etter fiskeundersøkelse + namn på vassdrag + laks/sjøaure/sjørret + kartlegging + habitatkartlegging + flaskehalsanalyse)
- **Eldre konsekvensutgreiingar** for t.d. ikkje utbygd vasskraft (sjekk i NVE atlas)
- Identifiser **erosjonsfare** (sjå COWI-rapport)
- Involver **elve- eller grunneigarlag** (kunnskap om lokale forhold)
- Bli med på **kurs!**

Bestille undersøkingar

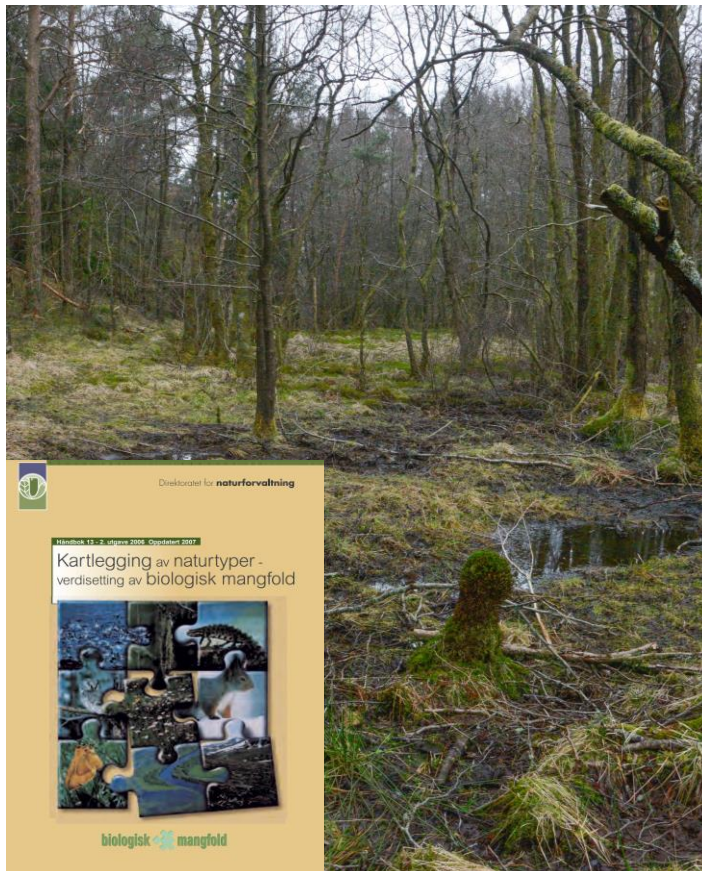
- **Fiskeundersøkingar:** kvalitativt eller kvantitativt elektrofiske (ungfiskttettleik) og/eller gytefiskteljingar (tal for gytefisk)
 - **Få svar på:** kva artar finst, anadrom fisk/innlandsfisk
 - **Viktig:** ikkje utfør elektrofiske seint på året (låg vassstemperatur), gytefiskteljingar utførast i gyteperioden (okt-nov)
 - Kartlegging av **botndyrsamfunn?** Raudlista artar
 - Kartlegging av **fiskehabitat**/flaskehalsanalyse
 - Kartlegging av **erosjon: kartlegg fall og vassdragets kurvatur**
- i mindre prosjekt, **modellering** med drone i større prosjekt
- **Ask og alm** (EN) i kantvegetasjon?

Foto: Rådgivende Biologer AS

Naturtypar i ferskvatn

- **14 naturtypar** med **tilknytning til ferskvatn**, seks av desse er truga eller nært truga
- **DN-handbok 13** er enda i bruk
- Ny **NiN-basert instruks** – under utvikling
- Naturtypar knytt til **vassdragsrelaterte landformer** t.d. elvevifter (NT), levé (NT), elveslette (NT) og elvedelta (VU)

Nasjonale og regionale interesser (T-2/16)

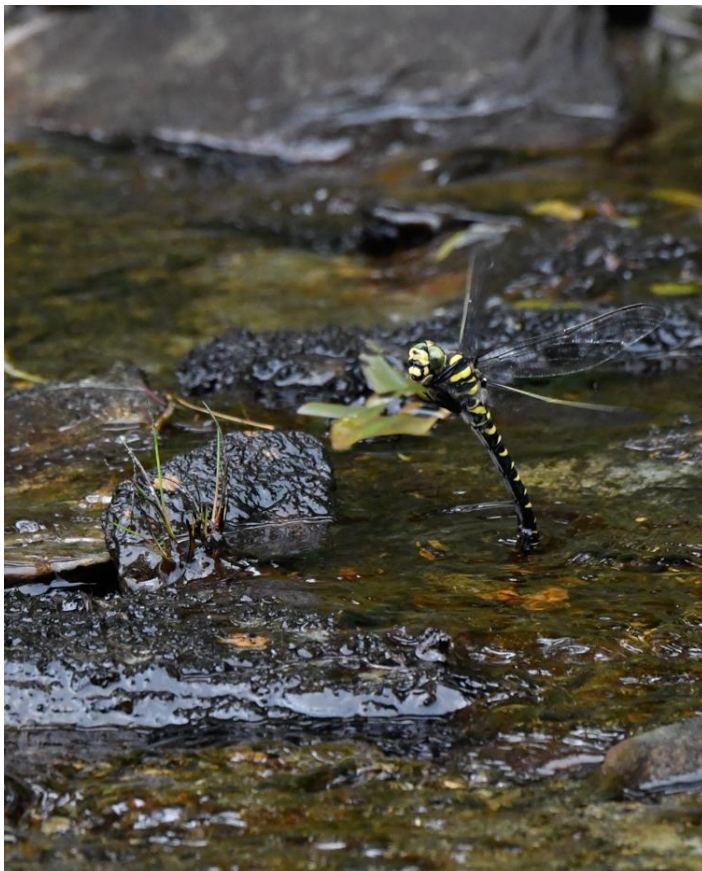
Motsegn skal vurderast dersom planen er i konflikt med:

- **Truga artar og naturtypar**
- **Krava i § 12** i vassforskrifta
- **Funksjonsområde** for fisk eller andre ferskvassorganismar
- **Kvalitetsnorm** for villaks eller **nasjonale laksevassdrag- eller fjordar**
- **Vassforvaltningsplan**

m.m.

Føresegn (etter kunnskapsinnhenting)

Må forpliktast til omsyn og **avbøtande tiltak/miljøtilpassingar**

Til dømes:

- Unngå den **mest sårbare perioden for laksefisk** (midten av juni-utgangen av september), eventuelt jobb ved lav VF (vinter)
- Set av tilstrekkeleg **breidde på kantsona**
- Ikkje etabler nye **vandringshinder**
- Ikkje **lyssette** natur (gjeld både elv og kantvegetasjon)
- Bruk **ope kulvert** i staden for rør – IKKJE LUKK VASSDRAG!
- **Utbetre** eksisterande **lukkingar** (t.d. opning eller utbetre fiskevandring)

Meir informasjon

- **Tiltakshandboka** for betre fysisk vassmiljø
- **NVE-rapport nr. 3/2023** - Flaum og miljø i eit endra klima – Innovative metodar for restaurering og betre miljøtilstand
- NORCE LFI. Forslag til naturtypar prioritert for **kartlegging i ferskvatn**
- Faktaark: **Vegetasjon brukt som flaumdempende og erosjonsførebyggjande tiltak** - Oslo kommune mai 2022 (metode for erosjonsfare)
- NIVA-webinarserien "**Naturbasert sone**" (opptak ligg tilgjengeleg på sida)
- **Vitskapsrådet for lakseforvaltning**: vitenkapsradet.no
- **Statsforvaltaren i Vestland** sine **nettsaker**: ("Den viktige kantvegetasjonen langs vassdraga", "Tiltak i vassdrag kan vere søknadspliktig" og "Nydyrking nær elver og bekkar")

Verktøy

- Kartdatabaser: Fylkesatlas (oversikt over elvemuslingslokalitetar), artskart (naturmangfald), naturbase (naturtypar), Lakseregisteret (laks/sjøaure), bestand.nina.no (drivtellingar), NVE-atlas (verna vassdrag), Artsdatabanken (raudlista), elvedatabasen (elvedelta)
- NEVINA
- Høydedata.no
- Sildre
- Vannmiljø og VannNett-Portal (vann-nett.no)

Gi vatnet plass!

Har du spørsmål om regelverk, vassdragstiltak, kantvegetasjon eller liknande, ta kontakt!

Sjå òg nettsakene:

«Tiltak i vassdrag kan vere søknadspliktige» og «Den viktige kantvegetasjonen»

Silje Elvatun Sikveland

seniorrådgjevar
silje.sikveland@statsforvalteren.no
+47 5764 3136

Statsforvaltaren i Vestland

Facebook @SFVestland

Twitter @SFVestland

LinkedIn @SFVestland

Abonner på nyhende www.statsforvaltaren.no/vl

